Visie op de toekomst van Internationale Samenwerking

© FOTOWONDERS

PARTOS Samen Werkt.

Kansen voor Internationale Samenwerking

Kansen, middelen en macht zijn ongelijk verdeeld over de wereld. De geopolitieke situatie verandert snel en het aantal ernstige crises stijgt. Mensen en organisaties zetten zich al decennia in voor een rechtvaardiger verdeling, met internationale samenwerking als instrument. Dat instrument heeft vele gezichten. Het heeft veel opgeleverd: minder kindersterfte, minder mensen in extreme armoede. Toch zijn armoede en ongelijkheid niet overwonnen. Daarom vragen veel organisaties zich af: hoe versterken we de bijdrage aan structurele verandering, naast het verlichten van nood?

Partners in het mondiale Zuiden willen meer zeggenschap. Ook bij internationale NGO's wordt de wens om deze organisaties aan het roer te zetten, steeds krachtiger. Dat biedt kansen voor gelijkwaardige samenwerking.

Partos vindt het bijstellen van de manier van werken echter niet genoeg. De huidige en toekomstige mondiale situatie vragen een andere manier van denken, organiseren en samenwerken. In de sector zien we al vernieuwende praktijken en groeit de bereidheid tot kritische zelfreflectie. Wat werkt? Wat laten we los? Wat komt ervoor in de plaats? Vernieuwing slaagt als de sector dit samen met donoren en partners draagt, met een heldere visie.

De kern is lokaal geleide ontwikkeling. Partijen in partnerlanden zijn geen ontvangers van hulp, maar mede-investeerders in een gedeelde wereld. Zij brengen kennis, middelen, relaties en leiderschap in. Dat betekent dat zij meebeslissen over geld, keuzes en wat succes is. Zo krijgt lokalisatie nieuw perspectief.

Partos en de leden werken met partners en donoren aan een gedeelde visie. De contouren worden szichtbaar. Enerzijds is er een benadering die is geënt op barmhartigheid en solidariteit, gericht op internationale (nood)hulp. Anderzijds een benadering die is geënt op systemische verandering en het voorkomen van uitbuiting en onderdrukking, gericht op internationale samenwerking vanuit rechtvaardigheid. In de huidige geopolitieke werkelijkheid zijn beide benaderingen nodig en kunnen zij ook binnen een en dezelfde organisatie of hetzelfde programma naast elkaar bestaan, afhankelijk van de context.

Wat beide benaderingen gemeen moeten hebben, is een andere manier van werken: lokaal geleid, niet langer bepaald door actoren uit het mondiale Noorden, en steeds gebaseerd op het internationaal recht. Deze denklijnen vormen het vertrekpunt voor de analyse en de aanbevelingen die in deze publicatie worden gedeeld.

Acht aanbevelingen vanuit het Partos-netwerk

Partos en de leden geloven dat de wereld zich niet in een gewone periode van verandering bevindt, maar in een fundamentele systeemtransitie. Geopolitieke machtsverschuivingen, klimaatverandering, technologische ontwikkelingen, toenemende economische ongelijkheid en de groeiende druk op gendergelijkheid en democratische vrijheden veranderen niet

alleen de internationale verhoudingen, maar ook de manier waarop samenlevingen zich ontwikkelen en hoe landen met elkaar samenwerken.

Deze transitie vraagt om een herijking van de rol van internationale samenwerking als onderdeel van een geïntegreerd buitenlandbeleid. De centrale vraag is daarbij niet alleen hoe ontwikkelingssamenwerking zich moet aanpassen aan een veranderende wereld, maar ook welke bijdrage internationale samenwerking kan leveren aan het vormgeven van de mondiale transities die nodig zijn om gezamenlijke uitdagingen het hoofd te bieden. In tijden van onzekerheid ligt de verleiding voor de hand om internationale samenwerking steeds meer in dienst te stellen van nationale veiligheid, economische concurrentiekracht of migratiebeheersing. Dat is begrijpelijk, maar uiteindelijk onvoldoende. De grote vraagstukken van deze tijd laten zich immers niet oplossen binnen nationale grenzen en vragen om gezamenlijke oplossingen, gedeelde verantwoordelijkheid en langdurige samenwerking.

Juist daarom moet ontwikkelingssamenwerking worden beschouwd als instrument dat investeert in mondiale publieke goederen, democratische weerbaarheid, een sterke internationale rechtsorde, gelijkwaardige samenwerking en duurzame ontwikkeling. Een toekomstbestendig Nederlands buitenlandbeleid verbindt waarden en belangen. Internationale samenwerking, gebaseerd op mensenrechten, internationaal recht, solidariteit en wederkerigheid, is niet alleen normatief wenselijk, maar ook een strategische investering in vrede, veiligheid, economische stabiliteit en duurzame ontwikkeling. Juist in een meer gefragmenteerde wereld kan Nederland betekenisvol zijn door te investeren in samenwerking die verder kijkt dan kortetermijnbelangen en die bijdraagt aan een stabiele internationale omgeving.

Vanuit deze analyse doet Partos acht richtinggevende aanbevelingen voor het toekomstige Nederlandse BHOS-beleid.

©FOTOWONDERS

1. Wereldwijde uitdagingen vragen om méér internationale samenwerking, niet minder

De onderlinge afhankelijkheid tussen landen neemt toe. Klimaatverandering, biodiversiteitsverlies, conflicten, migratie, pandemieën en economische schokken houden zich niet aan landsgrenzen. Internationale samenwerking is daarom geen kostenpost of restcategorie binnen het buitenlandbeleid, maar een investering in mondiale publieke goederen en gedeelde veiligheid.

Een toekomstbestendig Nederlands buitenlandbeleid erkent dat duurzame ontwikkeling, stabiliteit en welvaart alleen kunnen worden bereikt door internationale samenwerking te versterken. Dat vraagt om een langetermijnperspectief waarin Nederland niet alleen reageert op crises, maar ook investeert in het voorkomen ervan en in het versterken van de veerkracht van samenlevingen.

© ZOA – Lieuwe Siebe de Jong

2. Mensenrechten en de internationale rechtsorde moeten het kompas blijven

Juist in een wereld waarin geopolitieke machtsverhoudingen verschuiven en internationale samenwerking steeds vaker transactioneel wordt benaderd, is het van belang vast te houden aan de waarden die de internationale samenwerking sinds de Tweede Wereldoorlog hebben gevormd.

Respect voor mensenrechten, de internationale rechtsorde, democratische rechtsstatelijkheid en het recht op zelfbeschikking vormen geen luxe die alleen geldt in tijden van stabiliteit. Juist in perioden van transitie bieden zij richting, legitimiteit en bescherming aan burgers en samenlevingen. Dat betekent dat mensenrechten, gendergelijkheid, klimaatrechtvaardigheid en de positie van gemarginaliseerde groepen niet als afzonderlijke beleidsthema's moeten worden beschouwd, maar als leidende principes die doorwerken in het gehele buitenlandse beleid. Zij vormen de basis voor duurzame ontwikkeling, inclusieve besluitvorming en vreedzame samenlevingen.

3. De transities van deze tijd vragen om nieuwe coalities

De complexe uitdagingen van deze tijd kunnen niet door overheden alleen worden opgelost. Duurzame verandering ontstaat in de samenwerking tussen overheden, maatschappelijke organisaties, vakbonden, kennisinstellingen, bedrijven en lokale gemeenschappen.

Juist in perioden van systeemtransitie zijn brede maatschappelijke coalities van groot belang. Nieuwe oplossingen ontstaan vaak op het snijvlak van verschillende perspectieven en sectoren. Maatschappelijke organisaties spelen hierin een cruciale rol doordat zij maatschappelijke signalen vroeg oppakken, verschillende partijen met elkaar verbinden en ruimte creëren voor experiment en innovatie.

Nederland kan zijn internationale positie versterken door actief te investeren in zulke brede coalities, waarin iedere partner vanuit zijn eigen rol bijdraagt aan maatschappelijke verandering.

4. Gelijkwaardige partnerschappen moeten het nieuwe uitgangspunt zijn

In een multipolaire wereld past geen ontwikkelingssamenwerking waarin kennis, financiering en besluitvorming voornamelijk vanuit het mondiale Noorden worden georganiseerd. Effectieve samenwerking vraagt om gedeeld eigenaarschap, wederzijds vertrouwen en erkenning van lokale kennis, ervaring en leiderschap.

Lokale partners moeten niet alleen worden betrokken bij de uitvoering van programma's, maar ook bij de ontwikkeling van beleid, de verdeling van middelen en de gezamenlijke verantwoording over resultaten. Dit vraagt ook van Nederlandse organisaties, donoren en instellingen dat zij hun eigen rol blijven herijken. Gelijkwaardigheid betekent niet dat iedere partner dezelfde positie of verantwoordelijkheid heeft, maar wel dat besluitvorming, kennis en zeggenschap eerlijker worden verdeeld. Alleen zo ontstaat internationale samenwerking die aansluit bij de veranderende mondiale machtsverhoudingen.

5. Beleidscoherentie is een voorwaarde voor geloofwaardig internationaal beleid

De effectiviteit van internationale samenwerking wordt uiteindelijk niet alleen bepaald door het BHOS-beleid, maar ook door de samenhang van het gehele overheidsbeleid. Handels-, investerings-, klimaat-, landbouw-, migratie-, belasting- en veiligheidsbeleid kan ontwikkelingsdoelen versterken, maar ook ondermijnen. In een wereld waarin vraagstukken steeds sterker met elkaar verweven zijn, is beleidscoherentie geen technisch vraagstuk, maar een strategische noodzaak. Nederland kan juist internationaal geloofwaardig zijn wanneer het verschillende beleidsterreinen met elkaar verbindt en keuzes maakt die zowel nationale als mondiale belangen dienen.

© Max Foundation

6. Veerkrachtige samenlevingen vragen om sterke instituties

Duurzame ontwikkeling ontstaat niet alleen door projecten of investeringen, maar doordat samenlevingen beschikken over sterke instituties die maatschappelijke verandering mogelijk maken. Dat betekent investeren in democratische rechtsstatelijke instituties, onafhankelijke kennisinstellingen, vrije media en goed functionerende publieke voorzieningen. Binnen dit bredere institutionele landschap verdienen maatschappelijke organisaties en vakbonden bijzondere aandacht. Juist zij staan wereldwijd steeds vaker onder druk door afnemende maatschappelijke ruimte, beperkingen op fundamentele vrijheden, toenemende politieke druk en teruglopende financiering.

Tegelijkertijd zijn zij onmisbaar voor het beschermen van mensenrechten, het versterken van democratische participatie, het vertegenwoordigen van werknemers en gemarginaliseerde groepen, het bevorderen van sociale dialoog en het ter verantwoording roepen van overheden en bedrijven. In perioden van transitie zijn het bovendien vaak maatschappelijke organisaties die maatschappelijke innovaties aanjagen en bruggen slaan tussen overheid, markt en samenleving.

Dat vraagt om langjarige, flexibele en toegankelijke financiering die organisaties in staat stelt hun institutionele capaciteit te versterken en onafhankelijk te opereren. Die ruimte moet nadrukkelijk ook bestaan voor beleidsbeïnvloeding, belangenbehartiging en het versterken van maatschappelijk draagvlak, zowel in Nederland en Europa als in partnerlanden. Het beschermen en versterken van het maatschappelijk middenveld is daarmee geen sectorspecifieke keuze, maar een investering in democratische veerkracht en duurzame ontwikkeling.

7. Investeer structureel in wereldburgerschap als basis voor maatschappelijk draagvlak

Een toekomstbestendige internationale samenwerking vraagt niet alleen om sterk beleid en sterke instituties, maar ook om betrokken samenlevingen. Mondiale vraagstukken raken steeds directer aan het dagelijks leven van mensen in Nederland. Klimaatverandering, migratie, internationale ongelijkheid, pandemieën en economische verwevenheid laten zien dat lokale en mondiale ontwikkelingen steeds sterker met elkaar verbonden zijn.

Wereldburgerschap helpt mensen deze onderlinge verbondenheid te begrijpen en biedt handelingsperspectief om bij te dragen aan een rechtvaardige en duurzame wereld. Het gaat daarbij niet alleen om kennis over mondiale vraagstukken, maar ook om het ontwikkelen van betrokkenheid, kritisch denken, solidariteit en het vermogen om samen met anderen oplossingen te zoeken.

© Chiara Beltramini – Liliane Fonds

Maatschappelijke organisaties spelen hierin een belangrijke rol. Zij verbinden internationale ontwikkelingen met ervaringen van mensen in Nederland, creëren ruimte voor dialoog en debat en maken zichtbaar hoe mondiale uitdagingen en lokale vraagstukken met elkaar samenhangen. Daarmee dragen zij bij aan maatschappelijk draagvlak voor internationale samenwerking én aan de democratische legitimiteit ervan.

In een periode waarin ontwikkelingssamenwerking steeds vaker ter discussie staat, moet het Nederlandse BHOS-beleid daarom structureel ruimte en middelen bieden voor wereldburgerschap. Dat vraagt om een langjarige inzet in samenwerking met maatschappelijke organisaties, onderwijsinstellingen en jongeren- en diaspora-organisaties. Alleen met zo'n brede, duurzame aanpak ontstaat een open en betrokken samenleving die internationale samenwerking blijft steunen.

8. Versterk de positie van de EU als betrouwbare en geloofwaardige partner

In een multipolaire wereld is een verenigde Europese Unie een belangrijke geopolitieke actor. Armoedebestrijding wereldwijd is een expliciete verdragsverplichting, en dat moet zo blijven. Een eensgezinde EU legt geopolitiek gewicht in de schaal, bilaterale samenwerking moet hier complementair aan zijn. Concreet betekent dit voor internationale samenwerking dat innovatie en ontwikkeling bij de lidstaten zoals Nederland liggen, waarna de EU zorgt voor schaalvergroting.

Om ervoor te zorgen dat de EU een betrouwbare en vooral geloofwaardige partner kan zijn in 2030 en daarna, zijn investeringen nodig, die eerlijk zijn over de geopolitieke agenda. Brussel en de hoofdsteden moeten zich staande kunnen houden in een veranderende wereld, en ontwikkelingssamenwerking is hier een cruciaal onderdeel van. Dat geldt mits daadwerkelijke impact op duurzame ontwikkeling gewaarborgd is.

Tot slot

De systeemtransitie waarin de wereld zich bevindt vraagt niet om een kleinere rol voor internationale samenwerking, maar om een andere rol. Internationale samenwerking moet zich niet voornamelijk richten op het financieren van projecten of het oplossen van afzonderlijke problemen, maar op het versterken van het vermogen van samenlevingen om zelf duurzame verandering vorm te geven. Dat vraagt om internationale samenwerking gebaseerd op wederkerigheid, gelijkwaardigheid en gedeelde verantwoordelijkheid, en die investeert in de instituties, partnerschappen en maatschappelijke krachten die nodig zijn om transities rechtvaardig en duurzaam te laten verlopen.

Juist daarin ligt de toekomstige kracht van de Nederlandse internationale samenwerking. Niet door te kiezen tussen waarden of belangen, maar door beide met elkaar te verbinden en te werken aan een brede maatschappelijke beweging voor internationale samenwerking. Daarmee kan Nederland ook in een fundamenteel veranderende wereld een geloofwaardige en relevante internationale partner blijven.